

Intervju „Vojnog dela“

Nesvrstanost-bitan faktor svjetskog mira i oslonac slobode i nezavisnosti srednjih i malih zemalja

Na molbu Redakcije časopisa »Vojno delo«, drug Vidoje ŽARKOVIĆ, član Predsjedništva SFRJ i član naše delegacije na Šestom samitu nesvrstanih u Havani, primio je glavnog i odgovornog urednika, pukovnika Miraša Stožinića, i dao mu slijedeći intervju.

Šesta konferencija šefova država ili vlada nesvrstanih zemalja, održana od 3. do 9. septembra ove godine u Havani, najrepresntativniji je međunarodni skup do sada održan. Na Samitu je učestvovala 131 delegacija, od kojih su 92 predstavljale punopravne članove pokreta, dok je 20 delegacija učestvovalo u svojstvu posmatrača, a ostali u svojstvu gosta. Na čelu 56 delegacija bili su šefovi država ili vlada, odnosno najviši predstavnici oslobodilačkih pokreta. Već sam broj učesnika i nivo delegacija govore o izuzetnom značaju Samita, kao događaja godine u međunarodnim odnosima. Ali, njegov se značaj ne cijeni samo po broju i nivou učesnika već, prije svega, po sadržaju rasprave i dalekosežnosti odluka donijetih u Havani. Po svemu tome Šesta konferencija šefova država ili vlada nesvrstanih zemalja prevazilazi značaj svjetskog događaja godine i najvećeg skupa koji su nesvrstane zemlje održale od osnivanja ovog pokreta i poprima značaj istorijskog događaja. Tako ga je ocijenio i drug Tito još u toku njegovog trajanja. Zahvaljujući se na specijalnom priznanju koje mu je odala Konferencija, kao jednom od osnivača pokreta nesvrstanih u znak zahvalnosti za njegov doprinos formulisanju principa i ciljeva nesvrstavanja, za njegove neumorne napore u očuvanju i učvršćenju jedinstva i solidarnosti nesvrstanih zemalja i za njegov lični doprinos borbi za mir i uspostavljanje ravnopravnog i pravednog poretka u svijetu — drug Tito je, između ostalog, rekao: »Ovaj samit, po mom mišljenju, ima ogroman, može se reći i historijski značaj za dalji razvitak pokreta«.

Sudeći po izuzetnoj pažnji kojom je čitav svijet pratio Samit i ozbiljnosti kojom se podrobno i sveobuhvatno analiziraju i procjenjuju njegovi rezultati i danas, tri mjeseca nakon njegovog završetka, može se bez pretjerivanja tvrditi da on ima isto tako historijsko značenje za budućnost čitavog čovječanstva. S tim u vezi, postavili smo prvo pitanje drugu Vidoju Žarkoviću, članu Predsjedništva SFRJ:

Čime objašnjavate tako veliki interes u svijetu za pokret nesvrstanih zemalja i za njegov Šesti samit?

Ima mnogo razloga zbog kojih je postojao i zbog kojih postoji ovako velik interes u čitavom svijetu za pokret nesvrstanih zemalja i za njegov Šesti samit. Prvi kompleks tih razloga čine svakako oni najznačajniji rezultati ostvareni u njegovoj dosadašnjoj aktivnosti. Nesporna je činjenica da se pokret za ovih 18 godina svog postojanja afirmisao kao veoma snažan faktor u međunarodnim odnosima, koji može bitno da utiče na rješavanje ključnih svjetskih problema. On se afirmisao kao jedina realna alternativa blokovskoj podjeli svijeta sa svim opasnim posljedicama koje proističu iz te podjele, i kao savjest čovječanstva i nezamjenljiva snaga u borbi za mir i ravnopravnu međunarodnu saradnju. Pokret nesvrstanih zemalja se pokazao kao neophodna potreba savremenog svijeta u njegovoj težnji da izbjegne katastrofu novog svjetskog rata. On se, dalje, afirmisao kao izraz težnji naroda za oslobođenjem, za ravnopravnošću, za životom u svijetu sa manje nasilja a više pravde, kao izraz težnji za punim suverenitetom naroda i država, i kao oslonac za očuvanje slobode i nezavisnosti, naročito malih i srednjih zemalja.

Drugi kompleks razloga zbog kojih je ispoljen tako velik interes svjetske javnosti za pokret nesvrstanih i njegov Šesti samit leži u složenosti sadašnje međunarodne situacije.

Druže Žarkoviću, Vi ste već u ovom kratkom obrazloženju zanimanja svjetske javnosti za pokret nesvrstanih i njegov Šesti samit izložili nekoliko veoma značajnih teza. Za našu naučnu i širu javnost posebno je važna ona teza kojom se tvrdi da je pokret nesvrstanih postao bitan faktor svjetskog mira i oslonac slobode i nezavisnosti srednjih i malih zemalja. Zbog toga predlažem da to bude središnja tema ovog razgovora, kako bismo tu tezu mogli podrobnije elaborirati i obrazložiti. Objašnjenje fenomena nesvrstanoosti kao autonomnog globalnog faktora međunarodnih odnosa i argumentacija za pomenutu tezu kriju se, vjerovatno, u kompleksu uslova i odnosa koje ste označili kao veoma složene, jer oni, u krajnjoj liniji, determinišu svjetski politički proces. Kako vidite savremeno svjetsko društvo u ovom historijskom trenutku?

Poslije drugog svjetskog rata značajno se izmjenila slika svijeta. Konstituisana je međunarodna zajednica sa političkom organizacijom, institucijom i odnosima, koji su bili izraz bitno promjenjenog odnosa društveno-političke moći, kao rezultante drugog svjetskog rata.

Ali, svijet se mjenjao i poslije drugog svjetskog rata, i to brže nego što se to moglo očekivati. Za četvrt vijeka srušeno je imperijalističko kolonijalno carstvo, koje je izgrađivano nekoliko stotina godina. Na svjetskoj pozornici pojavilo se novih 80 suverenih država koje su, kao subjekti međunarodnih odnosa, tražile i traže svoje mjesto pod suncem. Nekima te promjene izgledaju toliko dramatične da ih smatraju potpunim prevratom — najvećim i najsudbonosnijim od sloma Rimskog carstva. Možda ih još više plaše propratni fenomeni tih promjena. Naime, antikolonijalna revolucija istakla je tri kvalitetno nove pojave globalnog značaja. Prvo, globalnu politizaciju, koja je došla do izražaja i na Šestom samitu kao težnja svih delegacija da učestvuju u raspravi i da kažu svoju riječ o svim bitnim problemima savremenog svijeta. Drugi fenomen je talas nacionalnog buđenja i veoma izražena težnja za potpunom nacionalnom emancipacijom naroda. Treći, i reklo bi se i najvažniji fenomen kao sinteza prva dva, jeste narastanje socijalnih i političkih zahtjeva, u prvom redu zahtjeva za preraspodjelu bogatstva. Narastanje političke svijesti o jednakosti i pravičnosti praćeno je povećanjem nezadovoljstva postojećim odnosima u svjetskoj zajednici.

No, uprkos promjenama u političkoj strukturi svijeta, čiju osnovu čini nacionalna država, i stanja društvene svijesti — zadržale su se, uglavnom, stare institucije i sistem političkih i ekonomskih odnosa. Ti odnosi postaju okovi mnogobrojnim društvenim subjektima savremenog svijeta koji danas sve više postaje globalno društvo, jer ga integrišu mnogobrojne duboke uzajamne zavisnosti i zajednički interesi. Klasično nacionalno društvo se sve više otvara i povezuje mnogim nitima sa drugim društvima. Nekadašnja autarhična društva sada se povezuju hiljadama niti. Proces integrisanja svijeta uslovljen je objektivnim faktorima: dinamičnim razvojem proizvodnih snaga, novom naučno-tehnološkom revolucijom, internacionalizacijom i centralizacijom kapitala i dr. Tehnički progres i na njegovoj osnovi razvijene proizvodne snage vode sve većoj društvenoj podjeli rada, sve dubljoj specijalizaciji i kooperaciji proizvodnje u nacionalnim i svjetskim razmjerama. Najvidniji izraz toga je stalno širenje svjetskog tržišta i sve snažnije uključivanje država u međunarodnu podjelu rada. Prema tome, sve veća integracija svijeta je istorijska nužnost.

Međutim, kao što je poznato, nijedan društveni proces, ma koliko bio objektivno uslovljen, nije i jednoznačno determinisan. U interakciji objektivnih činilaca i subjektivnih snaga određuje se dalji smijer istorijskog kretanja društva. Zbog toga se u procesu integracije svijeta ispoljavaju dvije suprotne tendencije, koje samo na površini izgledaju suprotne ovoj opštoj, integrativnoj tendenciji. Prva je tendencija zatvaranja u vojno-političke i ekonomske grupacije i saveze na regionalnoj, ekonomskoj, ideološkoj i drugim

osnovama, a druga je težnja za potpunom emancipacijom nacionalne države u političkom, ekonomskom, kulturnom i svakom drugom pogledu. U stvari, obje navedene tendencije, u krajnjoj konsekvenciji, slažu se s opštom, integrativnom. Privid neslaganja proističe iz različitih političkih ciljeva, metoda i sredstava političke borbe određenih društvenih snaga koje žele da integrišu svijet po svojoj mjeri. Zatvaranje u blokove ne znači politički i ekonomski izolacionizam. Naprotiv. Zatvaranje u vojno-političke saveze i ekonomske integracije regionalnog tipa, vrši se radi ekspanzije i nametanja svijetu svog koncepta globalnog društva.

Oba pola ove blokovske tendencije očevidno smjeraju globalnom društvu, ali sa tako uređenim odnosima u njemu koji će najbolje odgovarati dotičnom bloku država, odnosno svjetskim silama koje u njima imaju vodeću ulogu. Težnja je, dakle, da se svjetski poredak uredi tako da se očuvaju stečene i po mogućstvu osvoje nove privilegije velikih i moćnih u svjetskoj zajednici.

Šta je, zapravo, u svemu tome novo? Hegemonizam u najširem smislu tog pojma je, kao što je poznato, konstanta civilizacije. Ne čini li Vam se, druže Žarkoviću, da on suštinski obilježava i savremene međunarodne odnose?

Tačno je to da je hegemonizam pojava dugog istorijskog trajanja. Međutim, epoha u kojoj živimo donosi izrazite promjene njegovog istorijskog oblika.

U minulim epohama hegemonizam je uvijek bio vezan za osvajanja i naglašenu ulogu vojnog faktora. Da li je to slučaj i danas?

Kada sam govorio o promjeni istorijskog oblika hegemonizma, upravo sam mislio na to da u savremenoj epohi nije uvijek nužno vojničko osvajanje i formalno eliminisanje pojedinih država, da bi se čitavim narodima nametnuo zavisn i podređen položaj, mada se i to nerijetko praktikuje.

U tu svrhu koriste se i druga sredstva i metode. Prije svega, ekonomska, tehnološka moć i moć savremene nauke. Tako se savremeni hegemonizam, pored klasičnih oblika imperijalizma, javlja i u novim oblicima, kao što su neokolonijalizam u vidu tehnološkog, kulturološkog kolonijalizma i raznih vidova duhovne hegemonije. Tu se srećemo i sa jednom pomalo paradoksalnom pojavom našeg doba, koja nije još dovoljno izučena. Riječ je o tome da se, s jedne strane, savremena destruktivna sredstva počinju preobraćati u svoju suprotnost, a s druge, najsavremenija proizvodna sredstva i nauka postaju i sredstva potčinjavanja i podjarmljivanja čitavih naroda. Vojna oružja masovnog uništavanja po svojim unutrašnjim zakonima postaju limitirajući faktor rata na globalnom nivou. Za te pojave se vezuju neke teze teoretičara na Zapadu, o procesu nestajanja velike sile i diversifikacije sile. Što se tiče vojne sile, takve

teze nisu bez ikakvog osnova. Ali, sasvim je nova pojava to što se monopol nad najsavremenijom tehnologijom, kapital koji se koncentriše na nadnacionalnom nivou i dostignuća nauke uspješno mogu koristiti i koriste se za stavljanje u podređen položaj nerazvijenih i manje razvijenih zemalja. To je, naravno, moguće samo u postojećem sistemu međunarodnih odnosa u kojem najveći i najrazvijeniji imaju povlašćen položaj.

Istoj toj svrsi služi i stvaranje fetiške svijesti. Svjedoci smo činjenice da se neprekidno stvaraju razni lažni mitovi savremenog doba i teorijske konstrukcije koje treba da olakšaju manipulisanje masama.

Rezimirajući, možemo da zaključimo da blokovska tendencija podrazumijeva kao svoje imanentno svojstvo — bitno ograničavanje suvereniteta čitavih naroda. U stvari, već sam pojam blokovskog grupisanja sadrži u sebi izvjesna ograničenja nacionalnog suvereniteta zemalja pripadnica blokova u ime nekih viših, apstraktnih ciljeva.

Pomenuli ste teorijske konstrukcije kojima se želi opravdati praksa u međunarodnim odnosima i kojom se negira nezavisnost njihovih subjekata. U tom pogledu je, vjerovatno, najkarakterističnija tzv. teorija ograničenog suvereniteta. Ona nije tvorevina samo jednog bloka, kako se često piše i govori, nju zastupaju sve blokovske snage. Za ilustraciju navešćemo jedan stav Henri Kisindžera, iskazan još prije pet godina u intervjuu novinaru Restonu. Izlažući svoju viziju svjetskog poretka, on, između ostalog, kaže: »Zapadna Evropa, Japan i SAD treba da se povežu, a to znači finansijsku solidarnost, određivanje zajedničkih ciljeva, što se ne može postići na čisto nacionalnoj osnovi. To, uzgred rečeno, zahtijeva ujedinjavanje Evrope, jer sa obiljem država — nacija u Evropi mi to nikad nećemo postići«.

Da, to je dobar primjer. Ali, ima i drugih poznatih primjera. U cjelini uzev, blokovske koncepcije globalnog društva poistovjećuju i integraciju svijeta sa brisanjem autonomije i nacionalnog identiteta. Nasuprot tome, pokret nesvrstanih nudi drugu, demokratsku i humanu soluciju svjetske zajednice, u kojoj će svi narodi biti slobodni, ravnopravni i nezavisni. Taj koncept integracije svijeta u globalno društvo podrazumijeva dobrovoljnu saradnju i međunarodno povezivanje na osnovi zajedničkih interesa, i udruživanje svojih materijalnih i duhovnih snaga radi uzajamnog obogaćivanja i uvećavanja zajedničkih vrijednosti.

I upravo kao izraz tih progresivnih težnji — da se očuva nezavisnost svakog naroda, da se uspostavi nov sistem međunarodnih političkih odnosa na principima miroljubive koegzistencije, kao i novi svjetski sistem ekonomskih odnosa bez protekcionizma, podređenosti i eksploatacije — nastala je, kako kaže Kardelj, politika nesvrstavanja, i to ne samo kao oružje borbe za nacionalnu nezavi-

snost već i kao nova tendencija u procesu integracije svijeta, na osnovama nacionalne ravnopravnosti i demokratskog ujedinjavanja naroda, a ne stvaranjem hegemonističkih sistema i podjelom njihovih sfera uticaja putem podjele svijeta na blokove. Prema tome, nesvrstanost je trajna tendencija u svjetskom procesu, u potpunom skladu sa istorijskim mogućnostima savremene epohe.

Na sjednici Savezne konferencije SSRNJ, održanoj 10. oktobra ove godine, Vi ste govorili o uslovima u kojima je održana Šesta konferencija šefova država ili vlada nesvrstanih zemalja. Opisane tendencije, svakako, čine najširi okvir tih uslova. Možete li nam reći nešto o tome kako su se te tendencije manifestovale u vrijeme održavanja Konferencije i kako se aktuelno ispoljavaju.

Samit je, kao što je poznato, održan u vrijeme zastoja detanta i pojačanog nadmetanja velikih sila i blokova, i njihovog nastojanja da osvoje nova ili da prošire postojeća uporišta na području zemalja u razvoju i nesvrstanih zemalja. Činjeni su i čine se pokušaji da se nesvrstane zemlje podijele po raznim osnovama, naročito po ideološkim kriterijumima, i da se na taj način snaga i privlačnost pokreta amortizuje i umanju. U porastu je primjena različitih vidova politike sa pozicija sile, što usporava suštinske procese demokratizacije međunarodnih odnosa.

Stara ratna žarišta nisu ugašena a niču i nova. Još nije riješen problem dekolonizacije južne Afrike, produbljena je krizna situacija u Jugoistočnoj Aziji poslije vijetnamske vojne intervencije u Kampučiji i kineske u Vijetnamu. Postala je još složenija situacija na Bliskom istoku poslije Kempdejvidskog sporazuma. Neriješen je problem Zapadne Sahare itd.

Šesti samit je, dalje, održan u uslovima ozbiljnog pogoršavanja međunarodne ekonomske situacije i daljeg narastanja krupnih protivuriječnosti u međunarodnim ekonomskim odnosima. Najveći dio ekonomskih problema proističe iz stalnog produbljivanja jaza između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju. Na primjer, 1950. godine nacionalni dohodak po glavi stanovnika u razvijenim zemljama Zapada bio je, u prosjeku, 10 puta veći nego u zemljama u razvoju, a danas je on 14 puta veći. Ili drugi primjer: zemlje u razvoju su 1960. godine činile 56% svjetskog stanovništva a raspolagale su sa svega 15% svjetske proizvodnje. Danas one čine 65% svjetskog stanovništva a raspolazu, isto, sa 15% svjetske proizvodnje.

Ekonomska situacija u zemljama u razvoju je naročito pogoršana energetsom krizom, koja je izazvala povećanje cijene nafte. Razvijene zemlje Zapada se bore protiv povećanja cijena nafte, na taj način što enormno povećavaju cijene opreme. Većina nerazvijenih zemalja, međutim, mora da uvozi i naftu i opremu, tako da su ovom energetsom krizom dvostruko pogođene. Zbog toga je naglo porastao i stalno raste deficit u platnim bilansima nekih zemalja u razvoju. U 1973. godini platni deficit u bilansima zemalja u razvoju iznosio je 10 milijardi dolara, a prošle godine više od 31 milijardu.

Drug Tito je s pravom naglasio da se za neke najmanje razvijene zemlje više ne može govoriti da su one zemlje u razvoju zbog toga što se faktički ne razvijaju nego stagniraju ili nazaduju u ekonomskom razvoju. Zbog toga su one suočene sa velikim teškoćama i problemima.

Stalno produbljivanje jaza između bogatih i siromašnih vrlo nepovoljno djeluje na cjelokupnu svjetsku ekonomsku situaciju, jer podstiče visoku inflaciju, sporiji privredni rast i porast nezaposlenosti i u razvijenim zemljama. Ali, i pored toga, razvijene zemlje iz kratkovidih egoističkih razloga nijesu spremne da priđu uspostavljanju novog međunarodnog ekonomskog poretka, bez kojega se ne mogu uspješno rješavati nagomilani ekonomski problemi u savremenom svijetu. Globalni pregovori o tome nalaze se u potpunom zastoju.

Polazeći od svega toga, Šesti samit je ocijenio da se ekonomski problemi savremenog svijeta, zbog njihove izuzetne složenosti, moraju svrstati u red najvažnijih političkih problema sa kojima, mnogo više nego do sada, mora da se bavi čitava međunarodna zajednica, pa i pokret nesvrstanih. Samit je razradio i kompleksan akcioni program djelovanja na tom planu. Pri tom je novi međunarodni ekonomski poredak istaknut kao globalni koncept. Poseban naglasak je stavljen na potrebu razvijanja šire ekonomske saradnje između zemalja u razvoju, kojom će se, osloncem na sopstvene snage, poboljšati njihova pozicija u tzv. globalnim pregovorima. Izuzetan značaj dat je razvijanju što veće saradnje između zemalja članica pokreta koje proizvode naftu i najmanje razvijenih zemalja.

Logika blokovskog nadmetanja oko sfera uticaja i težnje da se promjeni postojeći odnos snaga, izaziva stalne sukobe između blokova u ovom ili onom vidu. Konfrontacija u formi »hladnog rata«, kontrolisane saradnje u vrijeme detanta ili kontrolisane konfrontacije — diferencirano za pojedina područja — bila je i ostaje konstanta međublokovskih odnosa. Otuda se u zapadnoj publicistici može naići na tvrdnje da je strategijski svijet još uvijek bipolaran. Šta Vi mislite o tome?

Iz same činjenice da postoje vojno-politički blokovi i tendencije podjele svijeta na blokovskim osnovama, po logici stvari, nastaje stalno suparništvo među blokovima, njihovo nadmetanje za prestiž u svijetu, za širenje svojih zona uticaja u ovom ili onom regionu, bez obzira što to ne odgovara interesima naroda i zemalja tih regiona. To ima, dalje, za posljedicu povremene međusobne nagodbe radi očuvanja ravnoteže u odnosu snaga, držanje stranih trupa na tuđim teritorijama, radi održavanja takve »ravnoteže«, uplitanje u unutrašnje poslove pojedinih zemalja i ograničavanje njihovog suvereniteta. Postojanje blokova i blokovski motivi otežavaju razvoj regionalnih ekonomskih integracija, kao svojevrsnih stepenica koje vode ka svjetskoj ekonomskoj integraciji na ravnopravnim i eko-

nomski racionalnim osnovama. Ti motivi, samim tim što potiskuju ekonomske faktore kao odlučujuće, djeluju negativno na razrješavanje složenih problema u savremenim međunarodnim ekonomskim odnosima. Zatvoreni i na blokovskim političkim koncepcijama zasnovani i izolovani integracioni sistemi, ne doprinose eliminisanju provalije koja razdvaja siromašni dio svijeta od bogatijeg. Zbog svega toga postojanje blokova i tendencija ka blokovskoj podjeli svijeta ugrožavaju svjetski mir i otežavaju međunarodnu političku i ekonomsku saradnju na ravnopravnim osnovama. To, takođe, otežava i borbu progresivnih snaga za socijalizam, u skladu sa konkretnim mogućnostima, potrebama i uslovima svake zemlje i naroda.

Prema tome, sasvim je tačna Vaša konstatacija o permanentnoj konfrontaciji blokova. Razlike, koje su se pojavljivale u tom pogledu u pojedinim fazama poslijeratnih međunarodnih odnosa, samo su odraz promjena u odnosu snaga do kojih je dolazilo. U fazi detanta uočljiva je njihova čvrsta riješenost da izbjegnju direktnu vojnu konfrontaciju. Činjenica je, međutim, da se glavni sukob odvija na liniji blokovskih vojno-političkih organizacija i supersila koje stoje na njihovom čelu i on će se, vjerovatno, nastaviti sve dok se ne nađe izlaz iz globalnih protivuriječnosti koje su i uslovile nastanak blokova. Posmatrano dijalektički, vojno-politički blokovi se javljaju kao polovi savremenog svjetskog procesa. Nesvrstanost u tom procesu može se označiti kao međupolarnost, kao demokratska solucija razrješavanja tih protivrječja. Odatle proističu i neke bitne karakteristike politike nesvrstanosti i pokreta nesvrstanih zemalja koje opredjeljuju suštinu te politike i toga pokreta još od njihovog nastanka.

Nezavisnost i vanblokovski karakter pokreta i politike nesvrstanosti svakako spadaju u te bitne karakteristike koje opredjeljuju suštinu. Samo kao takvi, pokret i politika nesvrstanosti mogu biti snaga koja djeluje u korist mira i progresa i oslonac nezavisnosti svih zemalja. Pokret ne može biti ničija transmisija zato što bi se time ugrozilo ne samo njegovo jedinstvo već i njegov opstanak — a time i svjetski mir i nezavisnost mnogih država. Zbog toga je na Šestom samitu posvećena najveća pažnja potvrdi i ponovnoj afirmaciji izvornih principa i kriterijuma pokreta i odlučnom suprotstavljanju pokušajima njihovog preusmjeravanja sa stanovišta interesa blokova putem vezivanja pokreta za jedan ili drugi blok kao njegove »rezerve« ili »prirodnog saveznika«. Pokret kao samostalna, vanblokovska i antiblokovska snaga, ne vodi u konkretnoj praksi besprincipijelnu politiku neke »ekvidistancije« u odnosu na blokove i pojedine supersile niti ih automatski izjednačuje. On vodi realnu i principijelnu politiku, po svojoj suštini antiblokovsku, koja je na konkretnim pitanjima u većoj ili manjoj mjeri u suprotnosti sa stavovima pojedinih supersila i blokova, zavisno od toga kakve stavove zauzimaju o konkretnim pitanjima ovaj ili onaj blok, odnosno blokovska sila. Ta je politika odlučno i dosljedno usmjerena protiv svih oblika neravnopravnosti, dominacije i eksploatacije u međunarodnim odnosima — i onih klasičnih i savremenih, tj. pro-

tiv svih oblika imperijalizma, kolonijalizma, neokolonijalizma, rasizma, hegemonizma i sl. Sve je to jasno izraženo i u Završnom dokumentu Šestog samita.

Isto tako, univerzalnost politike nesvrstanosti je njegova bitna karakteristika koja opredjeljuje njegovu suštinu. Značaj politike nesvrstanosti je u današnjem svijetu globalan i za politiku i za strategiju. Nema sumnje da je politika nesvrstavanja od samog svog početka ispoljavala aktivnost u političkim zbivanjima u čitavom svijetu. Bilo je a i danas ima pokušaja da se lansiranjem teze o takozvanom trikontinentalizmu pokreta nesvrstanih zemalja revidira suština pokreta i umanji njegov značaj. Stalnim svojim širenjem na svim kontinentima i aktivnošću u svim aktuelnim pitanjima i problemima svijeta pokret je demantovao takve i slične teze. Šesti samit je, kako svojim sastavom tako i svojim stavovima, takođe zadao težak udarac takvim i sličnim tezama. Od izuzetnog je značaja što nesvrstanost sve više učvršćuje svoje korijene i u Evropi gdje je blokovska podjela najsnažnije izražena. To potvrđuje i činjenica što je na Šestom samitu učestvovalo 11 evropskih zemalja — tri kao punopravni članovi i 8 sa statusom gosta. Ako se tome doda zainteresovanost nekih socijalističkih zemalja i nekih komunističkih i socijalističkih partija i drugih organizacija iz zapadne Evrope, jasno se pokazuje koliko su ideje politike nesvrstanosti uhvatile korijena na starom kontinentu. Dalji razvoj u tom smislu može se sa izvjesnošću očekivati.

Pokret nesvrstanih zemalja i politika nesvrstanosti iz godine u godinu dobijaju sve više pristalica i u Latinskoj Americi. Na Šestom samitu je učestvovala 21 delegacija sa toga kontinenta — 9 sa statusom punopravnog člana, 9 kao posmatrači, a 3 kao gosti. To je sve snažna potvrda univerzalnog karaktera politike nesvrstanosti i pokreta nesvrstanih zemalja kao samostalnog svjetskog faktora koji predstavlja alternativu podjeli svijeta na vojno-političke blokove, koji se međusobno bore za sferu uticaja i dominacije, kao samostalne snage u borbi za demokratske i ravnopravne međunarodne političke i ekonomske odnose.

Pokret nesvrstanih je na svojim samitima, naročito u Alžiru i sada u Havani, definisao i svoju globalnu strategiju. To nije strategija u klasičnom smislu — vojna strategija. Mada pokret nesvrstavanja predstavlja i značajnu materijalnu snagu i mada vojni faktor nesvrstanih zemalja pojedinačno uzetih i u ukupnom zbiru nije za potcjenjivanje, glavne poluge strategije nesvrstavanja su u ekonomskoj, političkoj i moralnoj sferi. U tome je glavna snaga nesvrstanog pokreta. Svjetsko i unutrašnje javno mnjenje igra sve značajniju ulogu kao faktor ograničavanja prostora slobode vojne akcije. Nesvrstani raspolažu značajnim instrumentima da utiču na formiranje javnog mnjenja i biće u mogućnosti da sve više ispoljavaju svoj uticaj na njega, srazmjerno odvijanju procesa dekolonizacije svjetskog informativnog sistema, koji je uveliko počeo.

U studiji »Istorijski koreni nesvrstavanja«, Edvard Kardelj je postavio tačnu tezu da se svijet neće promijeniti raspuštanjem blokova, već da će blokovi nestati mijenjanjem svijeta. Naravno, to podrazumijeva dugoročan proces transformacije. Druže Žarkoviću, može li se reći da je taj proces već otpočeo?

U mjeri u kojoj se pokret nesvrstivosti proširuje, prostor za uticaj i djelovanje blokova objektivno se sužava. A Šesti samit je pokazao nedvosmisleno da se pokret nesvrstanih širi i da pokazuje stalnu tendenciju širenja. Na Prvoj, Beogradskoj konferenciji nesvrstanih, održanoj prije 18 godina, učestvovalo je 25 delegacija — a na Šestoj konferenciji u Havani 131 delegacija. Zar to nije veoma ilustrativan pokazatelj narastanja pokreta? Mislím da nema drugog primjera da je jedan međunarodni pokret ovako brzo rastao na svim kontinentima. Na samitu u Havani, kao što je poznato, primljeno je sedam novih punopravnih članova i jedan broj zemalja sa statusom posmatrača i gosta. Sve novooslobođene zemlje manje-više izražavaju težnju da se uključe u pokret nesvrstanih i, po pravilu, ne teže uključivanju u blokove. Štaviše, i neke blokovske zemlje pokazuju sve veći interes za politiku nesvrstavanja. U Havani su dvije bivše blokovske zemlje pristupile pokretu nesvrstavanja kao njegovi punopravni članovi. Razlog tome je, svakako, što politika nesvrstavanja izražava dugoročne istorijske interese i progresivna stremljenja svih miroljubivih snaga u svijetu, i onih u blokovima i onih izvan blokova.

Pomenuli smo neke evropske zemlje i političke partije koje ispoljavaju sve veći interes za politiku nesvrstavanja. Nije to nimalo slučajno. Jer, u sistemu hegemonizma, koji nameću centralizacija kapitala i monopolizam s jedne, i unutrašnja dijalektika funkcionisanja blokovske organizacije, s druge strane, i ekonomski razvijenije zemlje sve češće dolaze u zavisen položaj od svjetskih centara političke i ekonomske moći. Stoga politička platforma nesvrstanih zemalja izražava nacionalni interes najvećeg dijela čovječanstva.

Držeći se središnje teme ovog razgovora, ostaje da se obrazloži i jedna neugodna činjenica. Naime, svi ratovi u periodu između Pete i Šeste konferencije šefova država ili vlada nesvrstanih zemalja, vođeni su isključivo na području nesvrstanih zemalja, a vodile su ih, uglavnom, nesvrstane zemlje među sobom. Kako objašnjavate tu činjenicu?

Odgovarajući na ovo pitanje, treba najprije konstatovati i činjenicu da, uprkos svim teškoćama o kojima je dosad bilo riječi, narodi i zemlje postižu sve veće uspjehe u svojoj borbi za emancipaciju i slobodu, i svake godine neka od zemalja stiče slobodu ili kida lance despotičkih režima unutar sebe. Međutim, velik broj nesvrstanih zemalja nalazi se u teškoj ekonomskoj, političkoj i bez-

bjednosnoj situaciji, što olakšava nastup supersila i blokova prema njima. Pod uticajem svih ovih problema i teškoća u međunarodnoj situaciji i uslijed pritiska blokova, sam pokret nesvrstanosti se suočava, daleko više nego juče, sa problemima u svojim redovima. U posljednje vrijeme došlo je i do međusobnog vojnog sukobljavanja pojedinih nesvrstanih država. U ovako velikom pokretu, u kojem se nalaze zemlje sa različitim društvenim uređenjem, različitim nivoom ekonomske i kulturne razvijenosti i različitim stepenom zavisnosti od jedne ili druge supersile ili bloka i u ovakvom svijetu koji karakterišu ostaci kolonijalnog nasleđa i nadmetanje blokova za širenje svojih sfera uticaja — bilo bi nerealno očekivati da među pojedinim nesvrstanim zemljama ne bude nesporazuma, sporova, pa i sukoba. Zbog toga bi se moglo postaviti pitanje i drukčije: koliko bi, možda, više takvih pojava bilo kad ne bi bilo pokreta nesvrstavanja, odnosno bez njegovog aktivnog djelovanja, ne bi li se, možda, neki od tih sukoba i proširio.

No, u svakom slučaju, pokušaji rješavanja takvih sporova oružanim putem veoma su štetni i opasni, ne samo za te zemlje već i za pokret kao cjelinu. To je veoma jasno istaknuto na Šestom samitu, i takva praksa je oštro osuđena. Međutim, ne može se reći da su nađena i najbolja rješenja o tome kako i na koji način treba da se pokret angažuje u spriječavanju i rješavanju tih sporova.

Kad je riječ o nastupu supersila i blokova prema nesvrstanom svijetu, treba uočiti dvije nove stvari. Prvo, dok su ranije, u početku, blokovi i supersile ignorisali pokret nesvrstanih, sada vrlo intenzivno nastoje da se infiltriraju u sam pokret i da ga iznutra razaraju i usmjeravaju njegovu aktivnost u skladu sa sopstvenim ciljevima i stremljenjima. Drugo, upravo u periodu između dva poslednja samita nesvrstanih došlo je do široke primjene novog strategijskog koncepta posredničkih ratova. Nažalost, ulogu posrednika odigrale se neke nesvrstane zemlje. U tijesnoj vezi s ovako ispoljenom aktivnošću blokovskih snaga u pokretu nesvrstanih, našla su se u središtu rasprave na Šestom samitu pitanja o ulozi, karakteru, ciljevima i temeljnim principima pokreta. Iz te rasprave pokret je izašao jači i jedinstveniji. U cjelini uzev, generalna debata je protekla u znaku reafirmacije nezavisnog i vanblokovskog karaktera pokreta. Osaženi su osnovni ciljevi i principi. Oni su ovoga puta jasnije definisani nego ranije. Naročito su naglašeni principi nemiješanja u unutrašnje stvari i neintervencije, što je od posebne važnosti s obzirom i na sukobe u pokretu i na stanje u međunarodnim odnosima u cjelini, pogotovo kad se zna da se unutar blokova formiraju i posebne snage za brze intervencije, što znači da namjeravaju da ih u odgovarajućim okolnostima i upotrijebe.

No, iako je bilo različitih gledišta o pojedinim pitanjima, pa i oštrih polemika, skoro sva sporna pitanja su u krajnjoj liniji, razrješena u otvorenim dijalozima. Treba posebno naglasiti činjenicu da je Šesti samit pokazao da je pokret sposoban da primjenom demokratskih metoda i kroz otvorenu debatu dolazi do zajedničkih stavova i učvršćuje svoje akciono jedinstvo, i da tim putem može uspješno da prevazilazi i razrješava protivuriječnosti u svojim redo-

vima, ma koliko da su velike. Zbog toga je Šesti samit posvetio značajnu pažnju daljem razvoju demokratskih odnosa u pokretu i ukazao na opasnost od svih vidova pokušaja manipulisanja u pokretu i neuvažavanja potrebe o stalnom i brižljivom jačanju ravnopravnosti, uzajamnog uvažavanja, strpljivog dijaloga i sl. To treba da važi i za raspravu i o onim pitanjima o kojima postoje duboke razlike u stavovima pojedinih nesvrstanih zemalja, kao što je, naprimjer, bio slučaj na Šestom samitu oko pitanja predstavništva Kampučije na Samitu i u pokretu, o odnosu prema Kempdejevskom sporazumu i sl. Pokret nesvrstanih, kao dobrovoljni pokret suverenih i ravnopravnih država, može se razvijati i efikasno djelovati samo na osnovama stalnog jačanja demokratskih odnosa unutar njega. To je pokret koji se bori za demokratske i ravnopravne međunarodne odnose — a za te ciljeve on se ne može uspješno boriti ako i unutar sebe dosljedno ne njeguje takve odnose. Radi dalje demokratizacije odnosa, Samit je donio i više konkretnih odluka čiji je smisao i cilj u tome da se stavovi i politika pokreta izgrađuju i utvrđuju uz ravnopravno učešće svih njegovih članova i uz dosljedno poštovanje principa konsenzusa.

Pomenuli ste problem predstavništva Kampučije. Debata o tom pitanju prenijela se i u Ujedinjene nacije.

Rasprava o predstavništvu Kampučije bila je principijelne prirode. To pitanje je tangentno sa pogledima na temeljne principe: nezavisnosti, suvereniteta, nemješanja u unutrašnje stvari i neintervencije. O tome se raspravljalo na pripremnoj sjednici Koordinacionog biroa, na ministarskom sastanku, na sjednici biroa Samita i na plenarnoj sjednici, kao i na Političkom komitetu. Pri tome se tom problemu prilazilo šire — sa stanovišta ocjene situacije u Južnoistočnoj Aziji, i sa stanovišta politike pokreta nesvrstanih zemalja prema stranoj intervenciji i pokušajima njene legalizacije. U ovim diskusijama ispoljene su različite tendencije. Na kraju je usvojen kompromisan stav kojim je, bez obzira što je kompromisan, izraženo shvatanje ogromne većine nesvrstanih zemalja da nisu spremne da priznaju politiku svršenog čina i stanje uspostavljeno spoljnom intervencijom. Debata o predstavništvu Kampučije, kao što rekoste, prenijeta je poslije Havane u Ujedinjene nacije. Ishod je poznat — 92 zemlje su glasale da Kampučiju u svjetskoj organizaciji zastupa predstavnik legalne vlade Demokratske Kampučije. Osim toga, ogromnom većinom glasova donijeta je i rezolucija kojom se zahtijeva povlačenje stranih trupa iz Kampučije. Za takvu odluku glasale su i neke nesvrstane zemlje koje su se kolebale u Havani, ili su držale stranu Vijetnamu. U svakom slučaju, primjer Kampučije pokazuje da se agresija, ipak, ne isplati, čak i u slučaju kad se može efikasno i brzo izvesti vojna akcija. Tako se uočavaju neki novi limitirajući faktori koji počinju da djeluju protiv rata i ostvarivanja politike ograničenog suvereniteta. To je, sigurno, ohrabrujuća činjenica za sve male i srednje zemlje kojima prijeti opasnost od agresije.

Oko rasprave o predstavljanstvu Kampučije i još nekim raspravama vezanim za ciljeve, principe i karakter pokreta, bilo je u toku Konferencije i nakon nje raznih spekulacija. Šta možete da kažete o tome?

Spekulacija je bilo i na Zapadu i na Istoku, najviše oko toga ko je pobijedio — tzv. progresisti ili oni drugi. Drug Tito je o tome govorio u Prištini i veoma jasno odgovorio na sve takve i slične spekulacije. Na Konferenciji nije bilo ni pobjednika ni poraženih. Pobijedila je svijest o potrebi očuvanja i jačanja jedinstva nesvrstanih zemalja — svijest o sudbonosnom značaju pokreta nesvrstanih za međunarodne odnose. To je omogućilo da se na Samitu donesu dokumenti od izuzetnog značaja i za pokret i za svijet u cjelini.

Na kraju, druže Žarkoviću, želim da Vam postavim jedno pitanje koje se neposrednije tiče bezbjednosti naše zemlje. Jugoslavija je, u skladu sa svojom koncepcijom opštenarodne odbrane, svoje pripadništvo pokretu nesvrstanih zemalja uvijek cijenila kao bitan faktor svoje nezavisnosti i bezbjednosti. Da li je taj faktor naše odbrane, po Vašem mišljenju, još više osnažen poslije Šestog samita?

U skladu sa tvrdnjom koju sam u početku izrekao, držim da je taj faktor dobio na snazi i značaju u svakoj nesvrstanoj zemlji. Jer, poslije Havane povećano je povjerenje svih nesvrstanih zemalja — a i mnogih zemalja izvan ovog pokreta — u politiku nesvrstavanja. Saglasno tome, ojačalo je i njihovo samopouzdanje.

Što se tiče Jugoslavije, može se sa sigurnošću tvrditi da je poslije ovog samita još više porastao njen ugled i ojačala njena uloga u pokretu nesvrstanih i u svijetu. To je jasno izraženo i dodjeljivanjem specijalnog priznanja Konferencije našem predsjedniku drugu Titu. U Havani se moglo osjetiti na svakom koraku a i danas se to još više osjeća svuda u svijetu, koliko se cijeni i uvažava naša principijelna i dosljedna politika nesvrstavanja. To je, bez sumnje, ojačalo naš međunarodni i vojno-politički položaj, što je sasvim izvjesno bitan elemenat naše odbrambene moći.